

ชีวประวัติ

และผลงานของไพจิตร ศุภวารีย์

พิรพัฒน์ พันศิริ^{1*}กนกพัชร กอประเสริฐ²เกศินี ประทุมสุวรรณ³

รับบทความ: 5 กุมภาพันธ์ 2567 แก้ไขบทความ: 25 สิงหาคม 2567 ตอรับบทความ: 31 สิงหาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความวิจัย “ชีวประวัติและผลงานของไพจิตร ศุภวารีย์” นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการศึกษาการรวบรวมเรียบเรียงชีวประวัติของไพจิตร ศุภวารีย์ และผลงานสร้างสรรค์ที่สะท้อนภาพสังคม ศิลปะ และวัฒนธรรม รวมทั้งคุณูปการต่อสังคมไทยโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 21 คน วิเคราะห์ผลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและการตีความ

ผลการศึกษาพบว่า อาจารย์ไพจิตร ศุภวารีย์ ใช้ชีวิตวัยเด็กที่อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีวิถีชีวิตที่ลำบากต้องทำงานส่งตนเองและน้องให้ได้เรียนหนังสือ ขณะชีวิตการทำงานแบ่งได้ 4 ช่วง คือ 1) ทศวรรษ 2510 ช่วงของการพัฒนาและสร้างสรรค์ผลงานด้านการเขียน 2) ทศวรรษ 2520-2540 ช่วงของการนำ “ทุน” ทุนองค์ความรู้ ทุนทางสังคม และทุนเครือข่าย มาบูรณาการสร้างงานศิลปะครบวงจรในนาม “พี.ดี.โปรโมชัน” และการ “ต่อสู้” เพื่ออุตสาหกรรมภาพยนตร์ 3) ทศวรรษ 2540-2560 ช่วงของการทำงานแบบข้ามแพลตฟอร์ม ข้ามสื่อ และข้ามธุรกิจ และ 4) ทศวรรษ 2550-ปัจจุบัน เป็นช่วงการทำงานเพื่อสาธารณะ การอนุรักษ์และสืบสานงานวัฒนธรรม การช่วยเหลือศิลปินที่ทุกข์ยาก และทำหน้าที่เป็นอาจารย์พิเศษ

คุณค่าจากชีวประวัติอาจารย์ไพจิตร ศุภวารีย์ และผลงานสร้างสรรค์ ได้แก่ ความอดทน ความพากเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต มีอุดมการณ์ความเป็นครู ให้ความสำคัญกับสำนักบ้านเกิดและประเพณีพื้นถิ่น และตลอดเส้นชีวิตการทำงาน 6 ทศวรรษ มีผลงานเขียนบทละครวิทยุประมาณ 70 เรื่อง มีเรื่องสั้น สารคดี บทความ อีกจำนวนมาก สร้างสรรค์ภาพยนตร์กว่า 100 เรื่อง รวมถึงสนับสนุนสร้างศิลปิน นักร้อง นักแสดงเข้าสู่วงการมากกว่า 50 คน

คำสำคัญ: ชีวประวัติ เรื่องเล่าผ่านประสบการณ์ชีวิต ไพจิตร ศุภวารีย์

¹ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

* อีเมล: phiraphath.p@outlook.com

² สาขาวิชาการจัดการโลจิสติกส์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

³ ศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

A Study of Biography and Works of Paijitr Supavaree

Phiraphath Phansiri ^{1*}

Kanokpatch Korpasert ²

Kesine Pratumswan ³

Abstract

The research article "Biography and Works of Paijitr Supavaree" aims to present the results of a study compiling and organizing the biography of Paijitr Supavaree and his creative works that reflect society, art, and culture, as well as his contributions to Thai society. The study employs qualitative research methods, collecting data through literature reviews and in-depth interviews with 21 key informants. The results were analyzed using content analysis and interpretation.

The study found that Ajarn Paijitr Supavaree spent his childhood in Ban Mi District, Lopburi Province, living a difficult life where he had to work to support his and his siblings' education. His working life can be divided into four periods: 1) The 1960s, a period of development and creative writing; 2) The 1980s-1990s, a period of integrating "capital", including knowledge, social, and network capital to create comprehensive art projects under "P.D. Promotion" and "fighting" for the film industry; 3) The 1990s-2010s, a period of cross-platform, cross-media, and cross-business work; and 4) The 2000s-present, a period of public service, cultural conservation and preservation, assisting struggling artists, and serving as a special lecturer.

The values derived from Ajarn Paijitr Supavaree's biography and creative works include patience, perseverance, honesty, teaching ideals, emphasis on hometown consciousness and local traditions. Throughout his six-decade career, he wrote approximately 70 radio drama scripts, numerous short stories, documentaries, and articles, created over 100 films, and supported more than 50 artists, singers, and actors in entering the entertainment industry.

Keywords: Biography, Personal Narrative, Phaijitr Supawari

¹ Community Development Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University

* Email: phiraphath.p@outlook.com

² Logistics Program, Faculty of Management Science, Nakhon Pathom Rajabhat University

³ Local Community Research Center Nakhon Pathom Rajabhat University

บทนำ

การศึกษาชีวประวัติและผลงานของบุคคลสำคัญของไทยในระยะแรก ๆ นั้นส่วนใหญ่มักจะศึกษาเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ ขุนนางหรือชนชั้นสูง หรือผู้ที่สร้างผลงานมีประโยชน์ระดับประเทศ บุคคลที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่นยังไม่ได้รับการสนใจเท่าที่ควร ดังที่ พรศักดิ์ พรหมแก้ว (2534) ได้กล่าวไว้ว่า

“ในระยะแรก ๆ มักเน้นไปที่ศูนย์กลางอำนาจของสังคมคือ มักเป็น เรื่องเกี่ยวกับพระราช การสร้างบ้านแปงเมือง การศึกษาสงคราม แห่งราชอาณาจักร การเมือง และการปกครอง ของรัฐ วัฒนธรรมนคร หลวง เป็นต้น เรื่องเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตของ ประชาชน ซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ของรัฐประเทศยังไม่ค่อยได้รับความ สนใจเท่าที่ควร หากจะมี การกล่าวถึงบ้างมักเป็นเพียงข้อสังเกตพื้นผิวที่นำเข้ามาเพื่อเสริมภาพบางด้านของศูนย์กลาง แห่งอำนาจ เท่านั้น....”

สำหรับการศึกษาเชิงชีวประวัติและผลงานของบุคคลสำคัญในอดีตของไทยนั้นเป็นการศึกษาในมิติของ การสร้างคุณงาม ความดี รวมถึงแนวประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่ได้รับการศึกษาเพื่อให้นักเรียนหลังได้รับรู้และ นำไปประพฤติปฏิบัติ การศึกษาอัตชีวประวัติของบุคคลสำคัญจึงเปรียบดั่งการเรียนรู้จากคลังความรู้โดยตรง พร้อมทั้งมีแนวปฏิบัติที่ดีให้กับผู้ที่เรียนรู้และนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชีวิตของตนเองดังที่ ปัทมน กอตระกูลสิน (2550) ได้กล่าวไว้ว่า ชีวิตของคนคนหนึ่งเปรียบเสมือนห้องสมุดชีวิตขนาดใหญ่ที่เก็บเรื่องราว ต่าง ๆ ไว้มากมาย แต่ละคนได้พบพานสิ่งที่แตกต่างกัน บุคคลที่อยู่ต่างยุคต่างสมัยก็มีเรื่องราวในวิถีชีวิตที่แตกต่าง กัน บางคนต้องดิ้นรนต่อสู้กับอุปสรรคขวากหนามนานับการ บางคราวประสบความสำเร็จ มีความ เจริญก้าวหน้าทั้งในหน้าที่การงานและชีวิตส่วนตัว บางคราวก็ล้มเหลว ชีวิตต้องพบกับความ ยากลำบาก บาง คนอาจมีชีวิตราบเรียบ แต่มิใช่ไร้ค่าไร้ความหมาย อย่างไรก็ตามประสบการณ์ชีวิตของคนหนึ่งอาจเป็น ประโยชน์ต่อชีวิตของบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี การ “อ่านชีวิต” ของผู้อื่นจากสารคดีอัตชีวประวัติจึงมีคุณค่า เพราะจะได้รับทั้งความรู้ แรงบันดาลใจ และแนวคิดใหม่ ๆ ที่อาจนำมาใช้กับการดำเนินชีวิตของตนเองโดย ผ่านทางความคิด ความเห็นประสบการณ์ของผู้เขียนโดยตรง นอกจากนี้งานเขียนแนวอัตชีวประวัติของคนไทย ยังเป็นงานบันทึกชีวิตที่สะท้อนสภาพสังคม วัฒนธรรม ประเพณีไทย ในยุคสมัยนั้น ๆ ไว้ด้วย

อย่างไรก็ตามปัจจุบันการศึกษาชีวประวัติและผลงานของสามัญชนหรือบุคคลธรรมดาในท้องถิ่นได้รับความสนใจมากขึ้น เนื่องจากเหตุผลหลายประการ เหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งคือ บุคคลเหล่านั้นมีศักยภาพ ความสามารถและสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อพัฒนาการของสังคมในมิติใดมิติหนึ่ง อาทิ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม รวมถึงศิลปวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด ซึ่งความเด่นชัดที่สะท้อนผ่านความรู้ ความสามารถ และศักยภาพ ของสามัญชนบุคคลธรรมดาดังกล่าวทำให้หน่วยงานของรัฐและเอกชนต้องให้การส่งเสริม สนับสนุน และเชิดชู เช่น สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มูลนิธิต่าง ๆ เป็นต้น ดังที่ เรื่อง เจริญชัย (2529) อดีตเลขาธิการคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กล่าวไว้สรุปว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523

เป็นต้นมา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มีเจตนารมณ์ที่จะส่งเสริมให้ผู้ประกอบคุณงามความดี และอุทิศตนเพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมแห่งชาติ จึงดำเนินการกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อสรรหาและคัดเลือกเฉพาะบุคคลที่มีความดีเลิศเพื่อประกาศเกียรติคุณและเผยแพร่ผลงานให้ปรากฏแก่สาธารณชนและเป็นแบบอย่างในแนวทางการปฏิบัติงานของบุคคลอื่น ๆ ต่อไป

ขณะที่สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (2533) ได้กล่าวถึงความสำคัญของบุคลากรที่สร้างสรรค์ผลงานต่าง ๆ ที่เป็นคุณูปการแก่ประเทศชาติไว้ว่า ความเจริญรุ่งเรืองของประเทศนั้น ขึ้นอยู่กับคุณภาพของคนในชาติเป็นสำคัญในปัจจุบันได้มีบุคคล และหน่วยงานที่ได้ประกอบคุณงามความดีและผลงานอันเป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติเป็นจำนวนมาก ถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงาน มูลนิธิ สมาคม หรือองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้ประกาศเกียรติคุณ มอบรางวัล และสดุดีผลงานของบุคคลหรือหน่วยงานที่มีผลงานดีเด่นสาขาต่าง ๆ แต่ละสาขายู่เป็นประจำ แต่การประกาศเกียรติคุณดังกล่าวยังอยู่ในวงจำกัดเฉพาะสาขาใดสาขาหนึ่ง เท่านั้นไม่ถึงกับเป็นการเผยแพร่ผลงานดีเด่นในระดับชาติ ทั้ง ๆ ที่บุคคลและหน่วยงานที่มีผลงานดีเด่นเหล่านั้นได้อุทิศตัวเพื่องาน ทำงานด้วยอุดมการณ์โดยไม่หวังบำเหน็จรางวัลหรือสิ่งตอบแทนใด ๆ ซึ่งการทำงานโดยไม่หวังผลตอบแทนดังกล่าวในสำนวนไทยคือ “ปิดทองหลังพระ” หมายถึง การประกอบคุณงามความดี โดยไม่ได้มุ่งหวังจะให้ใครรู้หรือไม่ได้ไปวประกาศให้ผู้อื่นรับรู้หรือต้องการชื่อเสียงและคำสรรเสริญจากผู้อื่นโดยสอดคล้องกับคำกล่าวของ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2523) ปัจจุบันนี้ประเทศไทยบ้านเมืองของเรายังมีบุคคลที่ประกอบคุณงามความดีด้วย ความเสียสละ พุ่หม่กำลังกายกำลังใจ กำลังความคิด และทรัพย์สินเงินทองเพื่อจรรโลงสังคมส่วนรวมให้อยู่เย็นเป็นสุข พัฒนาชาติบ้านเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้า อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ และท้องถิ่นไว้เป็นมรดกแก่ลูกหลาน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องยกย่องสรรเสริญ ให้เกียรติให้กำลังใจ และสนับสนุนเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ประวัติชีวิต ผลงาน และคุณงามความดีของท่านเหล่านี้ให้แพร่หลายเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคมสืบไป

ไพจิตร ศุภวารี เป็นหนึ่งในสามัญชนคนธรรมดาของสังคมไทยที่เป็นทั้งผู้สร้างและผู้รังสรรค์ผลงานทั้งด้านงานประพันธ์และภาพยนตร์ รวมไปถึงการสร้างศิลปินให้โด่งดัง เป็นที่ยอมรับในวงการคนบันเทิงและหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะ วัฒนธรรมต่าง ๆ ผลงานสร้างสรรค์ที่มีเป็นจำนวนมากนั้นได้สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมไว้อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับบริบทและยุคสมัย ทำให้ได้รับรางวัลต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ทั้งโดยส่วนตัวก็เป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นที่จะถ่ายทอดประสบการณ์ที่มีอยู่ให้กับผู้สนโดยมิได้หวังค่าตอบแทน เป็นตัวอย่างที่ดีของการดำรงอยู่ในแวดวงบันเทิง และสังคม และได้ทำงานเพื่อสังคมมาโดยตลอด ในครั้งนี้คณะผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการศึกษาและประมวลชีวประวัติและผลงานสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรมของไพจิตร ศุภวารี เพื่อประโยชน์สาธารณะต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาชีวประวัติของไพจิตร ศุภวารี
2. เพื่อศึกษาผลงานสร้างสรรค์ของไพจิตร ศุภวารี ในแง่ของการสะท้อนภาพสังคม ศิลปะ และวัฒนธรรม รวมทั้งคุณูปการต่อบุคคล ชุมชน ท้องถิ่น

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการศึกษาวิจัย “อัตชีวประวัติและผลงานของไพจิตร ศุภวารี” นี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่ครอบคลุมปรากฏการณ์ที่สนใจจะศึกษาประกอบด้วย แนวคิดการศึกษาเกี่ยวกับอัตชีวประวัติ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

การศึกษาเกี่ยวกับอัตชีวประวัติ เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งให้รู้จักบุคคลอื่นในหลากหลายแง่มุมของชีวิต ซึ่งเป็นการเขียนถึงพฤติกรรม กิจกรรม หรือภาพสะท้อนของบุคคลที่ศึกษาที่มีความสำคัญ หรือมีชื่อเสียง ประสบความสำเร็จในชีวิตด้านใดด้านหนึ่งจนเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป ขณะเดียวกันรูปแบบการดำเนินชีวิต วิธีการดำรงอยู่หรือการทำงานสามารถนำมาเป็นแบบอย่างให้บุคคลอื่นได้ โดยการศึกษาชีวประวัติของบุคคลนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 5 ประเภท คือ (ธวัช ปุณโณทก อ้างถึงใน กณิษา เขียรสาธิต, 2544, 10-13) 1) ชีวประวัติแบบจำลองลักษณะ (Portrait) คือ การเขียนแบบถ่ายภาพให้เหมือนตัวจริงของเจ้าของประวัติ 2) ชีวประวัติแบบสดุดี หรือชื่นชม (Appreciation) เป็นการเขียนชีวประวัติของบุคคลเพื่อที่จะมุ่งสรรเสริญในจุดที่ดีของเจ้าของชีวประวัติ 3) ชีวประวัติแบบรอบวง (Profile) คือ การเขียนชีวประวัติที่มุ่งให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญเฉพาะด้าน แต่เสนอข้อเท็จจริงมากกว่าการสรรเสริญเยินยอเหมือนชีวประวัติแบบสดุดี 4) ชีวประวัติแบบประเมินคุณค่า (Appraisal) การเขียนชีวประวัติแบบประเมินค่านี้นิยมเขียนถึงบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ เน้นผลงานของบุคคลนั้นเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้อ่านทราบถึงเกียรติประวัติ แนวคิด และอุดมการณ์ของเจ้าของชีวประวัติว่าเขาได้ประสบความสำเร็จอย่างไร และมีแนวโน้มที่จะทำอะไรต่อไปในอนาคต หรือกำลังทำอะไรอยู่และมีแนวโน้มว่าจะประสบความสำเร็จอย่างไร และ 5) อัตชีวประวัติ (Autobiography) คือ ผู้เขียนเล่าชีวประวัติของตนเอง อาจจะเล่าโดยตรงหรือเขียนในรูปแบบที่เหตุการณ์ และแทรกชีวประวัติของตนเองลงไปด้วย

อย่างไรก็ตามการเขียนชีวประวัติที่ดีนั้นยังคงต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่ดีด้วยจึงจะสะท้อนคุณค่าของประวัตินั้น อาทิ 1) เจ้าของประวัติต้องมีหลักการ มีอุดมคติในการดำเนินชีวิตและสามารถมีความสำเร็จในชีวิต มีความวิริยะอุตสาหะในการเผชิญชะตากรรม หรืออุปสรรคอย่างไม่ย่อท้อจนประสบความสำเร็จ 2) มีทัศนคติต่อสังคมอย่างเป็นธรรมและเห็นแก่กันแท้ของชีวิตและสังคม 3) ปรัชญาชีวิต ทัศนคติต่อสังคม อุดมคติ ตลอดจนความสำเร็จในชีวิตของเจ้าของชีวประวัติ ควรเป็นตัวอย่างแก่ผู้อ่านได้อย่างดี อาจจะเป็นหลายด้าน หรือด้าน

ใดด้านหนึ่ง 4) วิเคราะห์ให้เห็นถึงปัจจัยที่ทำให้เจ้าของชีวประวัติประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลวและชี้ให้ผู้อ่านทราบเพื่อเป็นแนวคิดในการสร้างอนาคตของผู้อ่าน

นอกจากนี้การจะเขียนอัตชีวประวัติได้ดี สามารถอธิบายลักษณะบุคลิกเจ้าของประวัติ สดุดีชื่นชม หรือสะท้อนคุณค่าของเจ้าของประวัติได้นั้นกระบวนการที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูล กล่าวคือต้องสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลชีวประวัติบุคคลที่จะต้องได้อย่างลึกซึ้ง ชัดเจน และกลุ่มลึกซึ้งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการนำไปสู่การเรียบเรียงให้เป็นระบบต่อ ดังนั้นการเก็บข้อมูลชีวประวัติบุคคลจึงควรประกอบด้วยแนวทางดังนี้ (อำนาจ จันเงิน, 2534, 41-42) 1) กำหนดบุคคลเป้าหมายให้ชัดเจนว่าบุคคลนั้นเป็นใคร ต้องการเก็บข้อมูลอะไรบ้าง และจะนำไปใช้ประโยชน์อะไร 2) ประสานงานและนัดหมาย วัน เวลา สถานที่กับบุคคลนั้น ๆ รวมถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจนในประเด็นต่าง 3) เตรียมคำถามไว้ให้พร้อมและเหมาะสมตรงประเด็น ผู้ตอบสามารถเข้าใจได้ทันที 4) ดำเนินการตามวัน เวลา สถานที่ ที่ได้นัดหมายไว้ในกรณีข้อมูลที่ได้ไม่ชัดเจนควรจะต้องเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง อาทิ บุตร สามี ภรรยา ศิษย์ เป็นต้น 5) นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ เรียบเรียงให้เป็นระบบ โดยต้องมีหลักฐานสนับสนุนและเป็นข้อมูลที่ต้องไม่บิดเบือนความจริง ครอบคลุมชีวิตให้มากที่สุด จัดหมวดหมู่เป็นด้าน ๆ เพื่อง่ายต่อการวิเคราะห์ รวมถึงการมีรายละเอียดที่สมบูรณ์และมีลำดับเหตุการณ์ที่ถูกต้อง

จากลักษณะการศึกษอัตชีวประวัติบุคคลทั้ง 5 ด้านข้างต้น ลักษณะการเขียนอัตชีวประวัติที่ดี รวมถึงกระบวนการในการจัดเก็บจดการข้อมูลดังกล่าวข้างต้น การศึกษอัตชีวประวัติและผลงานของไพจิตร ศุภวารี อาจจัดได้ว่าเป็นการศึกษาในรูปแบบอัตชีวประวัติและการประเมินคุณค่าซึ่งเป็นการศึกษาถึงความเป็นมาตลอดช่วงอายุตั้งวัยเด็ก วัยทำงานที่อยู่ในช่วงสร้างสรรค์ผลงานมากมาย และในช่วงสูงวัยที่เข้าสู่การทำงานแบบจิตอาสา งานเพื่อสังคมซึ่งได้สร้างประโยชน์ต่อวงการศิลปนิพนธ์อย่างมากมายจนถึงปัจจุบัน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำ (leadership) เป็นคุณลักษณะของบุคคลที่สามารถโน้มน้าวผู้ตาม ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือบุคคลอื่นให้ความยินยอมหรือให้ความร่วมมือด้วยความยินดีในกระบวนการหรือกิจกรรมใดให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้ตามความต้องการการ ดังนั้นผู้นำที่มี “ภาวะผู้นำ” จึงมีความสำคัญ ซึ่งเป็นคุณสมบัติและภาพสะท้อนของบุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิต ลักษณะที่สำคัญของผู้ที่มีภาวะผู้นำคือ บุคคลที่มีความสามารถในการบังคับบัญชาบุคคลอื่นโดยได้รับการยอมรับและยกย่องจากบุคคลอื่นเป็นผู้ทำให้บุคคลอื่นไว้วางใจ และให้ความร่วมมือ เพื่อให้กิจการงานบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ต้องการ มีความสามารถในการใช้ศิลปะในการจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ ด้วยความเต็มใจ (เนตร์พัฒนา ยาวีราช, 2560, 54)

อย่างไรก็ตามผู้นำที่มี “ภาวะผู้นำ” นั้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้หากปราศจากกระบวนการพัฒนาที่ถูกต้อง ดังที่ประเวศ วะสี (2554, 24) ได้กล่าวถึงการพัฒนาภาวะผู้นำนั้นเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และมีแบบแผนโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้นำ คือ 1) การเปลี่ยนแปลงในเชิงความรู้ 2) การเปลี่ยนแปลงในเชิงทัศนคติ 3) การเปลี่ยนแปลงในด้านความสามารถ 4) การเปลี่ยนแปลงใน

ลักษณะของวิธีการทำงาน และ 5) การเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้กระบวนการในการพัฒนาภาวะผู้นำจำเป็นต้องมีการฝึกอบรม เพื่อให้ให้เกิดความรู้ เกิดประสบการณ์มากพอที่จะสามารถนำคนอื่นได้

จากแนวคิดและกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำดังกล่าวข้างต้นสะท้อนว่าภาวะผู้นำเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงในตนเอง นำไปสู่การเป็นผู้นำ และนำไปสู่การขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงซึ่งถือเป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงาน ขณะเดียวกันก็เป็นกระบวนการพัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานให้สูงขึ้น มีศักยภาพมากขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในภารกิจ และวิสัยทัศน์ขององค์กร โดยผู้นำต้องมีศักยภาพในการจูงใจให้ผู้ร่วมงานมองให้ไกลเกินกว่าความสามารถของพวกเขาเพื่อไปสู่ประโยชน์ของกลุ่ม องค์กร และสังคม สิ่งที่สำคัญที่สุดของการเป็นผู้นำและนำการเปลี่ยนแปลงได้คือ การถ่ายทอดวิสัยทัศน์ การสร้างวัฒนธรรมการทำงานใหม่ ๆ และแนวทางใหม่ ๆ โดยผู้นำจะเป็นผู้ตัดสินใจเลือกทำในสิ่งที่ควรทำ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและจุดประกายสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ตามเกิดการเริ่มต้น และยืนหยัด มุ่งมั่น ท่วมเทความพยายามปฏิบัติงานอย่างเหนือชั้น

ดังนั้นผู้นำที่มี “ภาวะผู้นำ” จึงถือเป็นหนึ่งในกุญแจสำคัญที่จะทำให้องค์กรดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้นำมีหน้าที่ในการตัดสินใจเป็นส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นผู้นำจึงมีโอกาสมากกว่าคนอื่นในการที่จะก่อให้เกิดแนวคิดทางด้านจริยธรรมขึ้นในองค์กร คุณค่าและเหตุผลทาง ด้านจริยธรรมของผู้นำ จะเป็นแบบอย่างให้แก่บุคคลอื่น ๆ ในองค์กรยึดถือปฏิบัติตาม (อภิรัฐ ตั้งกระจ่าง, 2546) ซึ่งในการศึกษาวิจัยนี้แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำถือเป็นอีกแนวคิดถึงที่จะใช้ในการอธิบายความเป็นโพธิ์ตรศุภวารได้เป็นอย่างดี

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่สามารถอธิบายผู้ที่ถูกศึกษาได้เป็นอย่างดีร่วมกับการอธิบายความเป็นผู้นำ วิธีการดำเนินชีวิตและการทำงาน เพราะบทบาทมีความสำคัญในการใช้อธิบายสะท้อนภาพถึงอัตชีวประวัติและความมาของผู้ที่ถูกศึกษาได้เป็นอย่างดี พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, 602) ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า เป็นการกระทำตามบท การร่ำตามบท การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู เป็นต้น ด้านงามพิศ สัตย์สงวน (2543, 96-97) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวัง สำหรับผู้อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (role expectation) เป็นบทบาทที่คาดหวัง โดยกลุ่มคน หรือสังคมเพื่อทำให้ความสัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถ พยากรณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ เช่น ผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อจะได้รับการคาดหวังจากสังคมให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่าง ๆ ของพ่อ คือ เลี้ยงดูลูก ส่งเสียให้เล่าเรียน อบรมสั่งสอน ให้ความรักความเอ็นดู และอื่น ๆ อีกเป็นต้น ตำแหน่งอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน เช่น ครูอาจารย์ เสมียน ภารโรง ต่างมีบทบาทที่ คาดหวังจะต้องทำในฐานะที่ครองตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านั้นอยู่ ซึ่งเป็นไปในทางเดียวกับปราชญา กล้าผจญ และพอดา บุตรสิทธิวงศ์ (2550, 34) ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า เป็นสิ่งที่บุคคล จะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่การงานที่ได้รับ

มอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ให้เหมาะสมสอดคล้องกับความคิดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทข้างต้นในการศึกษาคั้ง ได้พิจารณาวิเคราะห์บทบาทของไพจิตร ศุภวาริ ในมิติต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงตัวตนของเขาตั้งแต่วัยเด็กที่มีความขยัน มุ่งมั่น ตั้งใจในการแสวงหาความรู้ภายใต้สภาวะของครอบครัวที่ต้องดิ้นรนต่อสู้ ขณะที่บทบาทในวัยทำงานคือบทบาทของความมุ่งมั่นตั้งใจทำงานในบทบาทของต้น รับผิดชอบต่อครอบครัวและน้อง ๆ รวมถึงความเป็นผู้นำในการบริหารจัดการองค์กร นอกจากนี้ในงานศึกษาคั้งนี้ยังศึกษาวิเคราะห์บทบาทในวัยสูงอายุที่มีบทบาทในการทำงานเพื่อสังคมในปัจจุบันอีกด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้คณะผู้วิจัยได้ยังศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเกี่ยวกับอัตชีวประวัติของบุคคลสำคัญรวมถึงบุคคลทั่วไปซึ่งมีงานวิจัยที่สำคัญของสะท้อนกระบวนการ วิถีวิทยา และผลการศึกษาตามรูปแบบการศึกษาอัตชีวประวัติผ่านเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิต (life history) ประกอบด้วย วิยะดา ตั้งเที่ยงธรรม (2559) ได้ศึกษาเรื่องชีวประวัติและผลงานของภานุ พิทักษ์เผ่า พบว่า ชีวประวัติของภานุ พิทักษ์เผ่า พบว่า มีจุดเปลี่ยนในชีวิต 4 ช่วงด้วยกันคือ วัยเด็กที่เกิดมรสุมชีวิตครอบครัวล้มละลาย ช่วงวัยทำงานรับราชการครูที่ต้องช่วยแก้ปัญหาชีวิตของนักเรียน นักศึกษา และชาวบ้านที่เผชิญกับปัญหาความยากจน และเป็นหนี้สิน ช่วงวัยทำงานทางการเมือง ได้มีโอกาสทำงานเป็นผู้ช่วยเลขานุการ พลตรีจำลอง ศรีเมือง และช่วงบั้นปลายชีวิตได้หันมาทำอาชีพเกษตรกรรม และได้สร้างศูนย์เรียนรู้คุณธรรมเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง และร้านครัวเพื่อนสุขภาพ นอกจากนี้ยังมีผลงานด้านอื่น ๆ ที่ช่วยเหลือสังคมเช่น การเป็นนายกสมาคมเกษตรอินทรีย์วิถีไท การเป็นประธานคณะกรรมการสมัชชาคุณธรรม จังหวัดสงขลา และการเป็นกรรมการของตลาดนัดเกษตรกร เป็นต้น ภานุ พิทักษ์เผ่า ได้พัฒนาพลิกฟื้นด้านเศรษฐกิจ สังคมตลอดจนความเป็นอยู่ของชุมชน โดยมีวิสัยทัศน์ที่ก้าวไกล นำความรู้ที่ได้ศึกษาและประสบการณ์ที่ผ่านมา หุ่นทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน จนกลายเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สังคม อีกทั้ง ได้สร้างเครือข่ายเพื่อส่งเสริมและการร่วมมือกันขับเคลื่อนสังคม โดยการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

ด้านกนิษา เจริญสาธิต (2544) ศึกษาชีวประวัติและผลงานของ สมพร แซ่ไคว้ พบว่าเป็นคนจังหวัดสุราษฎร์ธานี อาชีพหลักทำสวนมะพร้าว ซึ่งในอดีตนั้นจะใช้คนในการเก็บมะพร้าว ทำให้เกิดปัญหาคนตกต้นไม้และเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก จึงเปลี่ยนจากคนเก็บมะพร้าว มาเป็นลิงเก็บมะพร้าวเอง และชาวสวนในอดีตส่วนใหญ่จะเป็นวิธีเขียนดีสัตว์ สมพร แซ่ไคว้ เห็นพฤติกรรมเช่นนี้มาตั้งแต่เด็ก ๆ จึงทำให้เกิดเป็นแรงบันดาลใจโดยการฝึกลิงด้วยหลักเมตตา ใช้ความรักในการฝึกลิง ความเข้าใจต่อสัตว์ โดยมีแนวคิดที่ไม่จำเป็นต้องใช้กำลังในการฝึกลิงให้ทำงาน เหตุนี้จึงทำให้ประสบความสำเร็จในการฝึกลิง จนได้เปิดสอนเป็นวิทยาลัยฝึกลิง นอกจากนี้ในกระบวนการฝึกได้สอดแทรกคำคม คำสอน หลักธรรมต่าง ๆ เข้าไปด้วย โดยใช้แรงบันดาลใจและแนวคิดมาจากท่านพุทธทาสภิกขุเป็นหลัก จึงทำให้ผู้ชมเข้าใจและเห็นคุณค่าของสัตว์มากขึ้น และสามารถนำไปปรับใช้กับชีวิตประจำวันของตนเอง เห็นได้ว่าสมพร แซ่ไคว้ เป็นนักปราชญ์ชาวบ้านที่ได้นำภูมิปัญญา

ปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างยิ่ง สามารถเป็นผู้หนึ่งสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศไทยจนเป็นที่ยอมรับของชาวไทย และชาวต่างประเทศ

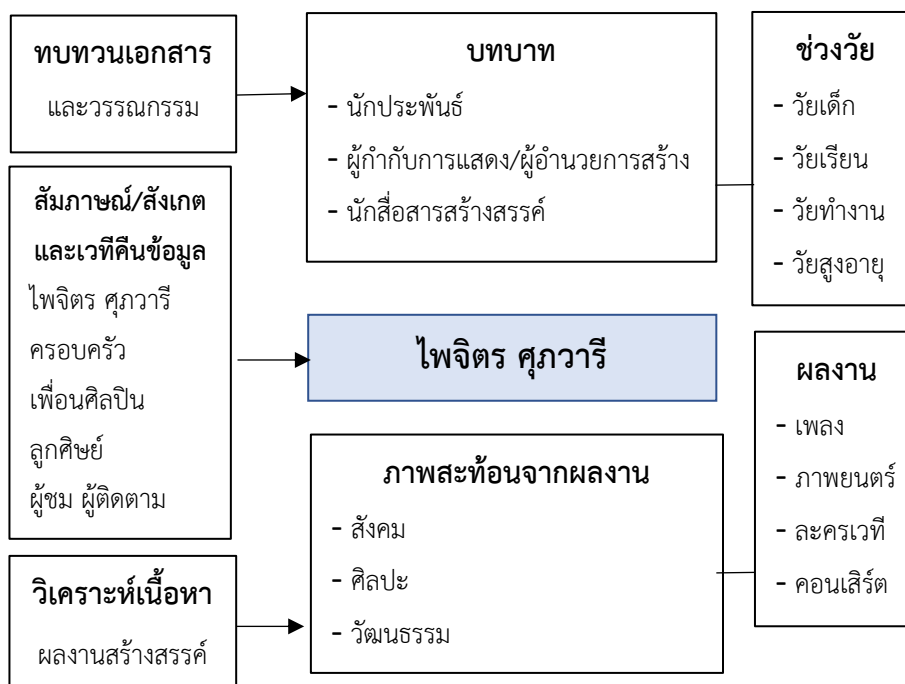
ขณะที่อรรณพ วรวานิช (2547) ศึกษาชีวประวัติและวิธีการขับร้องของ ศรีสุตา รัชตะวรรณ พบว่าเป็นคนจังหวัดยะลา เคยประกอบอาชีพเป็นพนักงานเสมียนที่กรมไปรษณีย์กลางขับร้องและเล่นละครวิทยุ คณะจารุกนก พ.ศ. 2495 สอบรับราชการในตำแหน่งนักร้องกรมประชาสัมพันธ์ ในช่วงนี้ได้มีการบันทึกแผ่นเสียง เทปบันทึกเสียง และการแสดงไว้มากมาย ทำให้มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของประชาชน พ.ศ. 2534 ผลงานที่สร้างชื่อเสียงในการขับร้องเป็นเพลงในจังหวะเร็วประกอบการลีลาศ - รำวง โดยพบเพลงในการขับร้องจำนวน 488 เพลงและมีผลงานเพลงอีกจำนวนมากด้วยศักยภาพและความสามารถดังกล่าว ศรีสุตา รัชตะวรรณ ได้รับโล่และใบประกาศเกียรติคุณจำนวนมาก และได้รับเกียรติอันสูงสุดของการรับราชการ คือเครื่องราชอิสริยาภรณ์ มงกุฎไทย ชั้นที่ 2 ช่อ ทวีติยาภรณ์พระราชทาน

อดิनुช สรรเกียรติกุล (2548) ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาชีวประวัติและผลงานด้านโนราของโนราเดิม อ่องเซ่ง พบว่า โนราเดิม อ่องเซ่ง เกิดที่ตำบลเขาวิเศษ อำเภอสีเกา (ปัจจุบันเป็นอำเภอวังวิเศษ) จังหวัดตรัง ผลงานด้านโนราของโนราเดิม อ่องเซ่ง ที่สำคัญ ๆ จำแนกได้ 3 ด้าน คือ ผลงานด้านการแสดงโนรา ผลงานด้านการถ่ายทอดศิลปะการแสดงโนรา และผลงานด้านวรรณกรรมโนราซึ่งผลงานที่ทำให้ท่านมีความโดดเด่นและมีชื่อเสียงโด่งดังกว่าโนราท่านอื่น และเป็นโนราที่มีความรู้ความสามารถในการขับกลอนมุตโตหรือกลอนสดเป็นอย่างดี ซึ่งถือได้ว่าเป็นปฎิภาณกวีของท้องถิ่น เป็นศิลปินที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้รู้จักดัดแปลงนำเครื่องดนตรีสากลมาผสมผสานกับเครื่องดนตรีโนราจากความสามารถของโนราเดิม อ่องเซ่ง ทำให้ชื่อเสียงของท่านโด่งดังเป็นที่ประจักษ์ในแวดวงศิลปินพื้นบ้านและในหมู่ผู้ชมการแสดงของท่านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวพบว่า แนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับประวัติของบุคคลในสังคมมีหลากหลายลักษณะ สามารถสรุปโดยสังเขปได้ดังนี้ 1) ศึกษาเชิงอัตชีวประวัติเน้นภาพของบุคคลในวัยเด็กที่มีความมุ่งมั่นพยายาม เรียนรู้ วิชาศิลปที่ส่วนใหญ่เป็นการสืบทอดองค์ความรู้ของบรรพบุรุษหรือองค์ความรู้ที่ยึดโยงกับสังคมนั้นบริบทนั้น ๆ และพยายามรักษาสืบทอดไว้เพื่อให้เป็นองค์ความรู้แก่คนรุ่นหลังอย่างมุ่งมั่นจึงทำให้ได้รับการยอมรับจนถึงปัจจุบัน และ 2) ศึกษาเกี่ยวกับความเป็นผู้นำและบทบาทที่สำคัญในการถ่ายทอดรักษา สืบต่อ รวมถึงบทบาทนำในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้กับสังคม เป็นต้น ซึ่งสามารถประมวลเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยของไพจิตร ศุภวาริ ได้ดังนี้

กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมเบื้องต้น สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ใช้กระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative approach) โดยคณะผู้วิจัยใช้รูปแบบกระบวนการศึกษาอัตชีวประวัติ โดยเป็นการศึกษาอัตชีวประวัติผ่านเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิต (life history) ตามแนวคิดการศึกษาอัตชีวประวัติแบบหลังสมัยใหม่ (autobiography) ที่มุ่งเน้นการศึกษาเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิตผ่านความทรงจำ ซึ่งวิธีนี้ให้ความสำคัญกับความหมายและประสบการณ์ของมนุษย์ที่เชื่อมโยงกับบริบทของสังคม ยุคสมัย และบุคคลอื่น ๆ ผลที่ได้คือความจริงทางสังคมผ่านบริบทต่าง ๆ ของเจ้าของประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกับบุคคลอื่น ๆ ด้วย

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลในรูปแบบอัตชีวประวัติผ่านผู้ให้ข้อมูลหลักหรือเจ้าของประสบการณ์ในที่นี้คือ อาจารย์ไพจิตร ศุภวารี และ บุคคลที่เกี่ยวข้อง จำนวน 21 คน โดยใช้กระบวนการ คือ 1) การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมเอกสารเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลหลักทุกประเภท ประกอบด้วย เอกสารเกี่ยวกับประวัติ หนังสือพิมพ์ที่เคยตีพิมพ์เรื่องราวของผู้ให้ข้อมูลหลัก

วิดีโอที่เผยแพร่ผ่านช่องทางดิจิทัลต่าง ๆ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักหรือเจ้าของประสบการณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่กำหนดโครงสร้าง (unstructured informal interview) และขั้นตอนของการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า อย่างไรก็ตามคณะผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นสำคัญของคำถามเบื้องต้นของการสัมภาษณ์ไว้เพื่อป้องกันการละเลยประเด็นสำคัญของข้อมูล กระบวนการสัมภาษณ์เป็นการพูดคุยตามธรรมชาติโดยปล่อยให้กระบวนการสนทนาเลื่อนไหลตามประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลหลักต้องการเล่าภายในระยะเวลาการสัมภาษณ์ครั้งนั้น จากนั้นจึงได้บันทึกข้อมูลเพื่อนำไปใช้ในการเรียบเรียงและวิเคราะห์ 3) การสังเกต คณะผู้วิจัยใช้กระบวนการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วมผ่านผู้ช่วยนักวิจัยซึ่งเป็นผู้ช่วยจดบันทึกทั้งแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตตามกระบวนการสัมภาษณ์ภายใต้ระยะเวลาของการดำเนินการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง โดยได้บันทึกข้อสังเกตลงในแบบฟอร์มเพื่อนำไปเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์เนื้อหาต่อไป 4) การจัดเวทีคิณข้อมูล เป็นการนำเสนอผลการศึกษาวิจัยในรูปของหนังสือ “6 ทศวรรษ ไพจิตร ศุภวารี กับภูมิพลวัฒนธรรม” สื่อนิทรรศการจำนวน 6 แผ่น และการเสวนา เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ร่วมกันตรวจสอบ ความถูกต้อง หรือเติมเต็มข้อมูลที่ขาดหายไป ทั้งนี้ได้จัดขึ้นเมื่อวันศุกร์ที่ 12 มกราคม พ.ศ.2567 เวลา 16.00-18.00 น. ณ หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร โดยมีผู้เข้าร่วมเวทีประมาณ 50 คน รายละเอียดและบรรยากาศการจัดเวทีปรากฏในแผ่นซีดี

เกณฑ์การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ใช้เกณฑ์ดังนี้ 1) การคัดเลือกแบบมีจุดประสงค์หรือการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive selection) โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยพิจารณาจากความสำคัญของบุคคลนั้นที่สามารถให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยพิจารณาและตัดสินใจเลือกโดยคณะนักวิจัยเป็นสำคัญ 2) การคัดเลือกแบบลูกโซ่ (snowball selection) โดยเป็นการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการแนะนำของผู้ให้ข้อมูลหลัก(ผู้ร่วมวิจัย)และผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ถูกเลือกมาตามวิธีแบบเจาะจง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(key information)หรือผู้ร่วมวิจัย ประกอบด้วยบุคคลสำคัญ จำนวน 21 คน แบ่งเป็น 4 กลุ่มประกอบด้วย 1) กลุ่มศิลปินแห่งชาติ จำนวน 4 คน 2) กลุ่มศิลปิน นักร้อง นักแสดง จำนวน 6 คน 3) กลุ่มเพื่อนร่วมงาน/ ผู้ช่วย จำนวน 6 คน และ 4) กลุ่มญาติ จำนวน 5 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สังเกต และจดบันทึก ทั้งจากผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนอื่น ๆ มาถอดเทป ทบทวนข้อมูล สร้างเกณฑ์ในการวิเคราะห์ ตีความและให้ความหมายข้อมูล โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้นำมาจัดกลุ่มร่วมกับข้อมูลเชิงเอกสารและข้อมูลที่ได้นำมาจากการรวบรวมจากแหล่งอื่น ๆ นำมาสังเคราะห์เชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีและกรอบแนวคิดที่วางไว้เพื่อวิเคราะห์ ตีความ และสรุปภาพสะท้อนของไพจิตร ศุภวารี ในมิติดังต่อไปนี้ 1) มิติการดำรงชีวิตตั้งแต่วัยเด็กจนถึงปัจจุบัน 2) มิติการสร้างสรรค์ผลงาน

ด้านต่าง ๆ 3) มิติการทำงานด้านศิลปวัฒนธรรมภาคประชาชน 4) มิติการทำงานด้านจิตอาสา/จิตสาธารณะ

ด้านการนำเสนอข้อมูล การวิจัยนี้เสนอผลการศึกษาด้วยวิธีการพรรณนาจากการวิเคราะห์เนื้อหา และ มีใช้ภาพประกอบการนำเสนอ รวมถึงการนำเสนอในรูปแบบเล่มรายงานวิจัย

ผลการวิจัย

ไพจิตร ศุภวารี เป็นศิลปินคนหนึ่งที่มียุทธศาสตร์สำคัญต่อวงการภาพยนตร์ไทยมาตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2510 โดยเป็นทั้งผู้สร้างและผู้รังสรรค์ผลงานด้านการประพันธ์บทภาพยนตร์ การกำกับและการอำนวยการสร้าง นับว่าเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในฐานะที่เป็น "ภูมิพลวัฒนธรรม"

ผลการศึกษาอัตชีวประวัติ พบว่า อาจารย์ไพจิตร ศุภวารี ใช้ชีวิตวัยเด็กอยู่ที่อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี และจังหวัดนครสวรรค์ ในช่วงวัยเด็กและวัยรุ่นต้องต่อสู้ชีวิตเพื่อส่งตนเองและน้อง ๆ ให้ได้เรียนหนังสือ ด้วยเห็นความสำคัญของการศึกษาและมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะทักษะการอ่านและการเขียน

จากการศึกษาเส้นชีวิตการทำงาน พบว่าแบ่งออกได้เป็น 4 ช่วงตามทศวรรษ ดังนี้

1. ทศวรรษ 2510 ชิมกลาง สานฝัน ปั่นน้ำหมึก เป็นช่วงของการพัฒนาและสร้างสรรค์ผลงานด้านการเขียน ได้แก่ เรื่องสั้น นวนิยาย บทความ ปกิณกะ และบทละครวิทยุ ผลงานเรื่องสั้นที่สร้างชื่อเสียง ได้แก่ “ไพร่” เรื่องสั้นชนะเลิศจากนิตยสาร “บางกอกรายสัปดาห์” และ เรื่อง “พ่อ” จากนิตยสาร “ผดุงศิลป์” ผลงานด้านบทละครวิทยุ ได้แก่ “ท่าฉลอม” ของคณะรุ่งนรินทร์การละคร

2. ทศวรรษ 2520-2540 บุกเบิก บากบั่น สรรค์สร้าง “ภาพยนตร์ไทย” เป็นช่วงของการนำ “ทุน” ทั้งทุนองค์ความรู้ ทุนทางสังคมและทุนเครือข่าย ที่ได้สั่งสม บ่มเพาะ มาสร้างสรรค์บูรณาการเป็นงานศิลปะแบบครบวงจร ทั้งการเขียนบทภาพยนตร์ เขียนสโลแกนหรือคำขวัญเพื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์ การคัดเลือกนักแสดง การทำเพลงประกอบ และการกำกับการแสดง ในนามของบริษัท “พี.ดี.โปรดักชั่น” รวมถึงการ “ต่อสู้” เพื่ออุตสาหกรรมภาพยนตร์ โดยทำหน้าที่เป็น นายกสมาพันธ์สมาคมภาพยนตร์แห่งชาติ” คนแรก และต่อเนื่อง รวม 2 สมัย ผลงานสำคัญ ได้แก่ การเรียกร้องให้รัฐบาลลดภาษีภาพยนตร์จากร้อยละ 50 ของค่าชม เหลือร้อยละ 28 และร้อยละ 7 ในที่สุด และการนำเสนอมาตรการสนับสนุนการส่งออกภาพยนตร์ไทย

3. ทศวรรษ 2540-2560 จากแพลตฟอร์ม จอเงิน สู่ จอแก้ว และงานนอกจอ เป็นช่วงของการทำงานแบบข้ามแพลตฟอร์ม ข้ามสื่อจาก “ค่ายหนัง” สู่ “ค่ายเพลง” และข้ามธุรกิจจาก “ภาพยนตร์” ถึงธุรกิจทัวร์ ธุรกิจบริการอาหารและเครื่องดื่ม สู่ “แพนด้า” ธุรกิจสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น ส่วนผลงานที่ปรากฏทางจอแก้ว ได้แก่ ละครทีวีแนวพื้นบ้าน และรายการเกมโชว์ “สตาร์ 85” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 เป็นต้น สำหรับงานนอกจอ ได้แก่ คอนเสิร์ตการกุศล ละครเวทีสร้างเสริมคุณธรรม

4. ทศวรรษ 2550-ปัจจุบัน ชูธง “สื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์” เป็นช่วงของการทำงานเพื่อสาธารณะ ด้วยจิตสาธารณะแบบเต็มตัว ด้วยการอนุรักษ์ สืบสานงานวัฒนธรรม การสร้างเสริมสุขภาวะ การ

ระดมทุนช่วยเหลือศิลปินที่ตกทุกข์ได้ยาก โดยทำงานร่วมกับองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงศึกษาธิการ แผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สมัชชาศิลปิน สมาพันธ์ศิลปินเพื่อสังคม มูลนิธิสร้างเสริมศิลปวัฒนธรรมภาคประชาชน คณะกรรมการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา ทั้งยังเป็นอาจารย์พิเศษให้กับมหาวิทยาลัยหลายแห่ง และเป็นวิทยากรให้กับหน่วยงานต่าง ๆ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ภาพยนตร์ที่สร้างสรรค์จาก พี.ดี.โปรโมชัน ได้รับการยอมรับว่าเป็นภาพยนตร์ “น้ำดี” ที่สะท้อนปัญหาของเด็กและเยาวชนไทยผ่านระบบการศึกษา เช่น คุณครูที่รัก คุณครูคนใหม่ สวัสดิ์คุณครู ครูชา...หนูเหงา สวัสดิ์ไม่เรียว ซึ่งได้รับรางวัลมากมายจากหน่วยงานต่าง ๆ ในขณะที่ภาพยนตร์อีกส่วนหนึ่งได้ ชื่อนำเสนอภาพวิถีไทย ความสุขอันเรียบง่ายและคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้อย่างเหมาะสม กลมกลืน นอกจากนี้ยัง “แหวกขนบ” ในเรื่องการสร้างความ “สมจริง” ให้กับภาพยนตร์ และการ “ก้าวล้ำ” ด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่

คุณค่าจากชีวประวัติอาจารย์ไพจิตร ศุภวารี และผลงานสร้างสรรค์ที่สะท้อนผ่านสื่อต่าง ๆ ได้แก่ ความอดทน ความพากเพียร ความดี ความซื่อสัตย์สุจริต อุดมการณ์ความเป็นครู สำนึกรัก บ้านเกิดและประเพณีพื้นถิ่น ความรู้รักสามัคคีและการเคารพเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

โดยภาพรวมแล้ว ตลอดเส้นชีวิตการทำงาน 6 ทศวรรษ มีผลงานการเขียนบทละครวิทยุประมาณ 70 เรื่อง เรื่องสั้น สารคดี บทความ ปกฉีกะ อีกจำนวนหนึ่ง สร้างสรรค์ภาพยนตร์กว่า 100 เรื่อง และปั้นศิลปิน นักร้อง นักแสดงเข้าสู่วงการมากกว่า 50 คน ได้แก่ จารุณี สุขสวัสดิ์ ใหม่ เจริญปุระ สุชาร์ พงษ์วิไล ยิ่งใหญ่ อายะนันท์ ยอดสร้อย โกมารชุน วาสิฏฐี ศรีโลฟุ้ง เป็นต้น โดยมีศิลปินแห่งชาติ ผู้สร้างสรรค์งานวัฒนธรรม และหน่วยงานหลายแห่ง มีความคิดเห็นว่า จากผลงานที่ผ่านมาทั้งหมดนั้น สมควรที่ อาจารย์ไพจิตร ศุภวารี จะได้รับการยกย่องและเชิดชูในฐานะ “ศิลปินแห่งชาติ”

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. สำหรับการศึกษาเชิงอัตชีวประวัติในอนาคตควรมีการขยายขอบเขตการศึกษาทั้งในมิติด้านทฤษฎีและกระบวนการให้กว้างขวางขึ้นที่สอดคล้องกับยุคปัจจุบัน เช่น มิติด้านเทคโนโลยีดิจิทัล มิติด้านการสื่อสาร โดยใช้เครื่องมือด้านสารสนเทศที่สัมพันธ์กับบุคคลที่ถูกศึกษาหรือสะท้อนภาพของบุคคลที่ถูกศึกษาในลักษณะใดและก่อรูปสร้างตัวตนของบุคคลนั้น ๆ อย่างไร หรือไม่

2. ระดับนโยบายควรมีการหนุนเสริมให้มีการศึกษาเกี่ยวกับอัตชีวประวัติของบุคคลสำคัญของชาติให้มากขึ้นทั้งเพื่อสร้างองค์ความรู้จากภูมิปัญญาที่บุคคลนั้น ๆ ได้สั่งสมไว้ และเก็บข้อมูลประวัติของบุคคลสำคัญของชาติทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

กิตติกรรมประกาศ

สำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ และขอบพระคุณศิลปิน รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่าน โดยเฉพาะ “คนต้นคิด” คือ ดร.दनัย หวังบุญชัย ผู้จัดการแผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ “คนต้นเรื่อง” คือ อาจารย์ไพจิตร ศุภวารี รวมถึงคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม และมูลนิธิสร้างเสริมศิลปวัฒนธรรมภาคประชาชน ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณการดำเนินโครงการวิจัย

บรรณานุกรม

- กนิชา เียรสาธิต. (2544). *ชีวประวัติและผลงานของ สมพร แซ่ไคว้*. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2543). *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: บริษัทรามการพิมพ์จำกัด.
- จักรีรัตน์ แสงวารี. (2556). การบริหารงานละครวิทยุกระจายเสียงสู่ยุคดิจิทัล. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 10 (48): 185-194.
- ธวัช ปุณโณทก. (2527). *วรรณกรรมปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2560). *การจัดการสมัยใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทวีปเฟล็ด กรู๊ป.
- ปรกเกศ ใจสุวรรณ. (2564). *ราชินีลูกทุ่ง: พุ่มพวง ดวงจันทร์ กับความเปลี่ยนแปลงของเพลงลูกทุ่งไทย ทศวรรษ 2510-ทศวรรษ 2540*. ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2554). *ภาวะผู้นำความเป็นไปในสังคมไทยและวิธีการแก้ไข*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- ปราชญา กล้าผจญ และพอลตา บุตรสิทธิวงศ์. (2554). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร: ก.พลการพิมพ์.
- พรสวัสดิ์ ศิราตนันท์. (2555). *ภาวะผู้นำทางการศึกษา*. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- พิมพ์นภัส คงสุข และสมสุข หินวิมาน. (2565). การสื่อสารความหมายไม่เรียวของครุในภาพยนตร์ไทย. *วารสารวิชาการนวัตกรรมการสื่อสารสังคม*, 10 (1): 30-38.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- วชิรวิชัย เลี่ยมสูงเนิน. (2562). *ชีวประวัติของ มาทิลด้า คเชลชินสกาย่า จากภาพยนตร์เรื่อง Mathilde*. ปรินญาศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิยะดา ตั้งเที่ยงธรรม. (2559). *ชีวประวัติและผลงานของภานุ พิทักษ์เผ่า*. ปรินญาศิลปศาสตร มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ศิริลักษณ์ ศรีกล้า. (2554). *การวิเคราะห์ภาษาในงานเขียนสารคดีอัตชีวประวัติเรื่อง "เกิดวังปารุสก์" พระนิพนธ์ในพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อดิษฐ์ สรรเกียรติกุล. (2548). *ชีวประวัติและผลงานด้านโนราของโนราเดิม อ่องเซ่ง*. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- อภิรัฐ ตั้งกระจ่าง. (2546). *เศรษฐศาสตร์การจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร.
- อรณพ วรวานิช. (2547). *ชีวประวัติและวิธีการขบร้องของ ศรีสุตา รัชตะวรรณ*. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อำนวย จันเงิน. (2534). "กลวิธีเก็บข้อมูลประวัติบุคคล", ใน *การเก็บข้อมูลวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อการวิจัย*, หน้า 41-42. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.